

Список використаних джерел:

1. Казаренко М.С. Про тактичні операції у структурі розслідування економічних злочинів. *Право і безпека*. 2005. С. 73-75.
2. Драпкін Л.Я., Карагодин В.Н. Криміналістика. Москва: Проспект, 2011.
3. Образцов В. А. Криминалистическое учение о тактической операции: Криминалистика / под ред. проф. В. А. Образцова. М. : Юрист, 1995. С. 82.
4. Павлова Н.В. Тактична операція та її співвідношення з іншими категоріями криміналістичної тактики. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 136-138.
5. Шевчук В.М. Проблеми криміналістичної класифікації тактичних операцій. *Питання боротьби зі злочинністю*. Випуск 24 '2012. С. 180-192.
6. Здоровко С.Ф. Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09 / НЮА ім. Я. Мудрого. Харків, 2002. 18 с.
7. Чередник К. О., Чаплинський К. О.. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства на ринку нерухомості : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 244 с.
8. Шевчук В.М. Можливості застосування типових тактичних операцій у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. С. 135-139.
9. Коновалова В.Е. Организация расследования хищений государственного и общественного имущества: Учебное пособие. Харьков: Юрид. ин-т., 1984. С. 14-21.
10. Шепитько В.Ю. Тактика расследования преступлений, совершаемых организованными группами и преступными организациями / Харьков : Нац. юрид. акад. Украины, 2000. 88 с.

УДК 343.13

БІЛЬКО Т. О.

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ВЧИНЕНИХ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ**

У статті розглянуто зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у банківських установах. Зазначено, що сучасна система боротьби зі злочинністю у банківських установах в результаті свого розвитку закріпила основні правила та принципи взаємодії між компетентними органами країн світу, виробила єдину методику запиту інформації, а також можливий обсяг інформації, що може бути надана. Таким чином, під час оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з розкриттям кримінальних правопорушень у банківській сфері, каналами Інтерполу, можна отримувати таку інформацію: офіційні назви комерційних структур (фірм, організацій); дату реєстрації юридичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності в державних органах; юридичну адресу, телефони та інші телекомунікаційні засоби; прізвища та імена керівників таких структур; основні напрями діяльності підприємства; розмір статутного капіталу; відомості про припинення діяльності; відомості кримінального характеру стосовно керівників підприємств.

Ключові слова: банківська сфера, кримінальні правопорушення, зарубіжний досвід, розслідування, розкриття, слідчий.

В статье рассмотрен зарубежный опыт расследования уголовных правонарушений, совершенных в банковских учреждениях. Отмечено, что современная система борьбы с преступностью в банковских учреждениях в результате своего развития закрепила основные правила и принципы взаимодействия между компетентными органами стран мира, выработала единую методику запроса информации, а также возможный объем предоставляемой информации. Таким образом, во время оперативно-розыскных мероприятий и следственных (розыскных) действий, связанных с раскрытием уголовных правонарушений в банковской сфере, по каналам Интерпола, можно получить следующую информацию: официальные названия коммерческих структур (фирм, организаций); дату регистрации юридических лиц и субъектов предпринимательской деятельности в органах; юридический адрес, телефоны и другие телекоммуникационные средства; фамилии и имена руководителей таких структур; основные направления деятельности предприятия; размер уставного капитала; сведения о прекращении деятельности; сведения криминального характера по отношению к руководителям предприятий.

Ключевые слова: *банковская сфера, уголовные правонарушения, зарубежный опыт, расследование, раскрытие, следователь.*

The article considers the foreign experience of investigation of criminal offenses committed in banking institutions. It is noted that the modern system of combating crime in banking institutions as a result of its development has established the basic rules and principles of interaction between the competent authorities of the world, developed a common methodology for requesting information, as well as the possible amount of information that can be provided. Thus, during operational and investigative measures and investigative (search) actions related to the disclosure of criminal offenses in the banking sector, through Interpol, you can get the following information: official names of commercial structures (firms, organizations); date of registration of legal entities and business entities in state bodies; legal address, telephones and other telecommunication means; surnames and names of heads of such structures; main directions of enterprise activity; the amount of authorized capital; information on termination of activity; information of a criminal nature against the heads of enterprises.

Key words: *banking sphere, criminal offenses, foreign experience, investigation, disclosure, investigator.*

Кримінальні правопорушення у банківській сфері стають все більш проблемним, загрозливим явищем для України як для самостійної, незалежної та суверенної держави. Існуючі довгий час недосконалі економічні відносини використовуються злочинцями для паразитування на тілі суспільства, забезпечення значних власних матеріальних надходжень за рахунок несплати податків, корупції, шахрайства з фінансовими ресурсами, легалізації шляхом «відмивання» грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, заняття забороненими видами господарської діяльності, безпосередніх зазіхань на усі форми власності та вчинення інших кримінальних правопорушень у банківській сфері. Безумовно, що подібні діяння не повинні і не залишаються без належного реагування з боку держави, вони зобов'язують її правоохоронні органи вести безкомпромісну боротьбу з ними.

Неефективність розслідування кримінальних правопорушень у сфері банківської діяльності в Україні обумовлена комплексом взаємопов'язаних факторів. Розбалансованість сфери банківської діяльності в Україні та відсутність механізмів взаємодії банківських установ із правоохоронними органами та іншими суб'єктами протидії кримінальним правопорушенням у банківській сфері, недосконалість нормативних актів, які регулюють діяльність банківських установ, непрофесійне обслуговування споживачів банківських послуг, неякісний добір кадрів на посади службових осіб банківських установ та інші причини сприяють криміналізації сфери банківської діяльності в Україні. У зв'язку з цим, доцільно розглянути позитивний зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії з метою можливого запозичення правових норм.

Теоретично-прикладним проблемам організації, у тому числі й правовим аспектам розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у банківських установах, в юридичній лі-

тературі традиційно приділяється значна увага. На цій ниві плідно працювали і працюють представники різних галузей юридичного знання: В. Б. Авер'янов, М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, А. М. Бойко, О. К. Безсмертний, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, Л. М. Давиденко, Р. А. Каложний, С. В. Ківалов, А. П. Корєнєв, Ю. Ф. Кравченко, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, К. Б. Левченко, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, В. В. Лунєєв, Г. А. Матусовський, Н. П. Матюхіна, Д. М. Притика, І. П. Рущенко, О. П. Рябченко, В. Ф. Сіренко, М. М. Тищенко, О. Г. Фролова, В. В. Цвєтков, О. Н. Ярмиш та інші.

Досвід США у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) злочинних прибутків свідчить про наступне. В США було розширено законодавче визначення легалізації злочинних прибутків і тепер кримінальним правопорушенням визнається проведення самої операції з коштами сумнівного походження, незалежно від факту доказування предикатного злочинного діяння. Кримінальна відповідальність за легалізацію злочинних прибутків в США встановлена як на федеральному рівні, так і в кожному окремому штаті. Окрема відповідальність встановлення і за так зване «структурування» – розподіл великої суми грошей на дрібні суми з метою уникнути перевірок з боку уряду. Така діяльність розцінюється як введення в оману з метою приховати підозрілі трансакції [1, с. 33].

Оскільки легалізація злочинних прибутків полягає у здійсненні будь-яких операцій з грошовими коштами, протидія легалізації полягає, перш за все, у відстеженні потоків готівки і безготівкових коштів. Одним із найбільш ефективних способів відстеження руху грошових коштів є моніторинг платежів. На сьогодні в США працюють дві найбільш розповсюджені форми розрахунків – за допомогою чеків і кредитних карток. Обидві форми розрахунків проходять через систему федерального резерву і центрального банку, які і здійснюють моніторинг платежів з використанням чеків і кредитних карток.

Наступними важливими елементами американської системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є її суб'єкти – федеральні та місцеві органи влади, що проводять фінансовий контроль і моніторинг.

Так, у Міністерстві США з 1984 року діє постійна робоча група з виявлення підозрілих фінансових операцій з готівковими коштами. Цією групою розроблено єдиний для кредитних установ США бланк-заяву про підозрілі операції, а також сформовано систему надання та аналізу таких відомостей.

Поліція штатів також бере участь у протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів. Так, якщо при проведенні ними розслідувань різних злочинів, особливо пов'язаних з розповсюдженням наркотиків або торгівлею зброєю, їм стають відомі факти легалізації незаконних грошових коштів, то вони інформують про це місцеві органи влади, у компетенції яких перебуває боротьба з відмиванням доходів, отриманих незаконним шляхом.

У 1995 році з ініціативи FinCEN Міністерство фінансів США розробило нові правила, що регламентують діяльність, спрямовану на вжиття заходів щодо протидії відмиванню коштів. Цими правилами встановлено, що банкам в обов'язковому порядку необхідно повідомляти в контрольні органи у стандартизованій і доступній формі про всі грошові перекази готівки сум понад 3 тис. доларів США. У зв'язку з цим фінансова документація, яка відповідно до американських законів «Про банківську таємницю» надається в контрольні органи США, надходить також і в FinCEN, де сформовані і постійно поповнюються такі бази даних:

1) База даних фінансової інформації (Financial Database – FDB), у якій зосереджена вся фінансова звітність, що надається банками та фінансовими установами США в державні контрольні органи, у тому числі:

- Декларації про проведені операції з сумами, що перевищують порогові значення;
- Декларації про фінансові операції в казино (Currency Transaction Reports by Casinos – CTRC);
- Декларації про рахунки у кредитних організаціях, наявних за кордоном (Reports of Foreign Bank and Financial Accounts);
- Декларації про грошові надходження. Дана декларація подається в американське казначейство кожним, у кого разові надходження на рахунок готівки від комерційної або професійної діяльності перевищують порогові значення.

Крім перерахованих документів, у FDB містяться звіти про всі підозрілі трансакції і міжнародні перекази, а також форми щодо передачі справ на розгляд в органи поліції, які заповнюються FinCEN після підтвердження незаконних дій фінансових установ;

2) База приватних даних (містить відомості про корпоративну та приватну власність, її джерелом є, в основному, бази даних комерційних аналітичних центрів і спеціалізованих служб, а також інформація Митної служби та Служби внутрішніх доходів США);

3) Картотека судових справ правоохоронних органів США складається з таких джерел – баз даних:

– за джерелами (Source Database);

– з перевірки випадків відмивання грошей (Undercover Money Laundering Investigations Database); – з передачі справ на розгляд органів кримінальної юрисдикції (Criminal Referral Database).

У картотечі судових справ правоохоронних органів США зберігаються дані на всіх осіб, які потрапляли в поле зору американських правоохоронних органів. У разі, якщо хто-небудь з них стає суб'єктом конкретного правопорушення, FinCEN у змозі надати зацікавленим відомствам досить повну про нього інформацію.

Американська стратегія боротьби з відмиванням грошей не може бути названа прогресивною і раціональною. Не дивлячись на законодавчі нововведення, не можна говорити про те, що федеральний уряд дійшов до змоги переслідувати усі незаконні операції з грошима сумнівного походження. Крім цього, не вирішеним є питання взаємодії правоохоронних і контролюючих органів. Так, в стратегії американського уряду по боротьбі з легалізацією злочинних прибутків, 10-12 різних федеральних агентств відповідають за різні напрямки її реалізації, а механізм їхньої співпраці не вироблений [2, с. 283].

Згідно з польським досвідом, в Польщі в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) злочинних прибутків, законодавчу базу в сфері протидії легалізації злочинних прибутків складають Закон «Про податковий контроль» і Закон «Про протидію легалізації брудних грошей», відповідні положення Кримінального і Валютного кодексів. Законом «Про податковий контроль» в структурі Міністерства фінансів було створено Бюро. Відповідно до Закону «Про протидію легалізації брудних грошей», в Міністерстві фінансів було створено Департамент фінансової інформації і введено посаду Генерального інспектора фінансової інформації, який має статус віце-міністра. Таким чином, сьогодні в структурі Міністерства фінансів Польщі паралельно працює два департаменти: Департамент фінансової інформації і Бюро податкового контролю [3, с. 37].

Бюро податкових записів має вертикальну структуру з Головним управлінням у Варшаві, відділами податкових записів в 16 воєводствах і префектурами податкових записів в повітах. В даний момент в Бюро працює понад 350 осіб по всій Польщі. До обов'язків Бюро входять: протидія порушенням чинного законодавства в сфері зовнішнього і внутрішнього товарного обігу; виявлення порушень і кримінальних правопорушень в сфері управління державними коштами та коштами, які походять від Європейського союзу і міжнародних фінансових організацій (після вступу Польщі до Євросоюзу почалися надходження від різних організацій, одночасно з якими з'явилися випадки негосподарського витрачання, розтрата та інших способів розкрадання цих коштів); запобігання корупції державних службовців міністерства фінансів; контроль декларацій про доходи і майновий стан державних службовців, в тому числі співробітників структурних підрозділів міністерства фінансів; викриття кримінальних правопорушень, які посягають на національну культуру, архівні ресурси та інтелектуальну власність Польщі; виявлення майна, добутого злочинним шляхом і того, яке підлягає конфіскації; викриття механізмів провезення на територію Польщі платіжних засобів, які походять від кримінальних правопорушень; ведення аналітичної діяльності щодо цих видів кримінальних правопорушень. Бюро приділяє значну увагу обміну інформацією як всередині держави, так і з закордонними колегами. Всередині держави Бюро має зв'язок з генеральною прокуратурою, окружною прокуратурою і поліцією у всіх воєводствах. На міжнародному рівні Бюро найбільш активно співпрацює з колегами зі США, Франції, Німеччини та України. Пояснюється це значним обсягом руху товарів, послуг і робітників між цими державами і Польщею. Важливим аспектом міжнародного співробітництва є обмін інформацією між відповідними органами і службами, що борються з податковими кримінальними правопорушеннями. Всі документи й інша інформація передається тільки при особистих зустрічах.

Навіть найкращі внутрішні закони в сфері протидії легалізації не можуть бути достатньо результативними без наявності відповідних інструментів міжнародного співробітництва. Особливістю легалізації злочинних прибутків є те, що конкретні способи відмивання дуже рідко обмежуються територією однієї держави, що викликає ряд проблем юрисдикційного і організаційного характеру, які вдало використовують злочинці. У зв'язку з цим для забезпечення більшої результативності протидії легалізації внутрішнє законодавство держав має бути пристосоване

до потреб міжнародного співробітництва. Це значить, що законодавства різних держав повинні мати спільні риси.

Розглядаючи зарубіжний досвід країн світу, можна сказати, що сьогодні форми міжнародної взаємодії у боротьбі зі злочинністю досить різноманітні і включають:

- 1) надання допомоги з кримінальних, цивільних та сімейних справ;
- 2) підписання та реалізацію міжнародних договорів і узгоджень (домовленостей) по боротьбі зі злочинністю і, перш за все, з транснаціональною злочинністю;
- 3) виконання рішень іноземних правоохоронних органів із кримінальних та цивільних справ;
- 4) регламентація кримінально-правових питань та прав особистості у галузі забезпечення правопорядку;
- 5) обмін інформацією, що викликає взаємний інтерес для правоохоронних органів;
- 6) проведення спільних наукових досліджень та розробок у галузі боротьби зі злочинністю;
- 7) обмін досвідом правоохоронної роботи;
- 8) надання допомоги у підготовці та перепідготовці кадрів;
- 9) взаємне надання матеріально-технічної та консультативної допомоги [4, с. 80].

Нині співробітництво правоохоронних органів України перебуває у процесі становлення. Підтримуються нечисленні контакти з ООН, ОБОЄ, ФЛТФ, Радою Європи (переважно це участь у проектах із фінансування та організаційної підтримки діяльності українських правоохоронних органів, яка здійснюється у формі конференцій, семінарів, тренінгів). Найбільш ефективна практична взаємодія встановлена з Інтерполом.

Визнаючи високу ступінь шкідливості, яку заподіюють економічні злочини суспільству та світовій фінансовій системі, у складі поліцейського директорату Генерального Секретаріату Інтерполу було сформовано відділ з боротьби з фінансовими та економічними злочинами, що включає в себе також робочу групу РОРАС, яка спеціалізується на контролі за доходами, отриманими внаслідок злочинної діяльності. Дослідницька робота групи «Flatwash» спрямована на виявлення підозрілих фінансових операцій та коштів, майна й цінностей, що здобуті злочинним шляхом, також і у країнах СНД [5].

У деяких державах утворені підрозділи фінансової розвідки, які об'єднані в єдину мережу «Егмонд», що має на меті інтенсифікацію обміну інформацією про кримінальні правопорушення у банківській сфері, створення єдиної міжнародної бази даних таких кримінальних правопорушень. Головна увага приділяється кримінальним правопорушенням у сфері відмивання брудних грошей.

Сучасна система боротьби зі злочинністю у банківських установах в результаті свого розвитку закріпила основні правила та принципи взаємодії між компетентними органами країн світу, виробила єдину методику запиту інформації, а також можливий обсяг інформації, що може бути надана. Таким чином, під час оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з розкриттям кримінальних правопорушень у банківській сфері, каналами Інтерполу, можна отримувати таку інформацію: офіційні назви комерційних структур (фірм, організацій); дату реєстрації юридичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності в державних органах; юридичну адресу, телефони та інші телекомунікаційні засоби; прізвища та імена керівників таких структур; основні напрями діяльності підприємства; розмір статутного капіталу; відомості про припинення діяльності; відомості кримінального характеру стосовно керівників підприємств.

Список використаних джерел:

1. Половинський Л. В. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: міжнародний та вітчизняний досвід. *Економіка. Фінанси. Право*. 2008. № 5. С. 33–35
2. Журавель М. І. Міжнародні правові аспекти боротьби з легалізацією доходів здобутих злочинним шляхом. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 280–286.
3. Жуковська Ж. О. Проблеми міжнародного співтовариства у боротьбі зі злочинами майнового характеру. *Південноукраїнський правочин часопис*. 2008. № 4. С. 35–36.
4. Куликов А. С. Экономическая преступность в России: состояние, тенденции, прогнозы. *Право и безопасность*. 2009. № 1. С. 79–83.